

Halkçılık Programından Halkevleri'ne

Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN

(Halkevleri Genel Yönetim Kurulu Eski Başkanı)

23 MART 2013

Her 19 Şubat tarihi, cumhuriyetin kuruluş döneminden gelen bir eski alışkanlık ile **Halkevleri günü** olarak kutlanmaktadır. Çünkü bu tarihte ülkenin çeşitli bölgelerinde ilk olarak 14 Halkevi şubesi açılarak bütün yurttaki bir cumhuriyet yönetimi, bir **yeni halkçı eğitim ve kültür seferberliği** başlatılmıştır. Bundan 80 yıl önce başlatılmış olan bu yeni halkçı açılımın önü emperyalizm tarafından kesilmemiş olsaydı, bugün Türkiye Cumhuriyeti çağdaş uygarlık yarışında çok daha önlere ulaşabilirdi ve günümüzde **postmodernizm görünümü yeni bir orta çağ yaratma** senaryoları ile karşı karşıya kalmazdı. Türkiye'nin bugünlerini ve nerelerde olduğunu iyi anlayabilmek için hem Cumhuriyetin öncesine hem de Cumhuriyetin ilk yıllarına geri dönmek ve imparatorluktan ulus devlete geçerken ne gibi devrimci atılımların başarıldığını iyi görmek gerekmektedir. İşte Halkevleri de böylesine önemli bir dönüşüm süreci içinde ortaya çıkan bir halk örgütlenmesi modeli olarak gerçekleşmiş ve sonraki yıllarda bütün dünya ülkelerine az zamanda hızlı toplumsal kalkınmayı gerçekleştirebilmek açısından, en önemli sosyal ve kültürel örgütlenme modeli olarak Batı dışında kalan bütün dünya ülkelerine olumlu bir öncü örnek olmuştur.

Atatürk'ün yirmi yıllık önderlik dönemi kendi içinde üçe ayrılır :

- 1919-1923 tarihleri ulusal kurtuluş savaşı yılları,**
- 1923-1930 dönemi ise cumhuriyetin kuruluş aşaması,**
- 1930-1938 yılları da cumhuriyetin kurumlaştırılma dönemidir.**

1. Dünya Savaşı sonrasında batılı emperyal devletlerin orduları, Anadolu topraklarını işgale yöneldiğinde, eski Osmanlı ahalisi olarak o günlere gelen bölge halkı var olma ve yaşama hakları gibi en kutsal haklar doğrultusunda bir ulusal kurtuluş mücadelesine girişmişlerdir. Bu aşamada bütün bölge halkı her türlü etnik ve dinsel ayırımın ötesinde, saldıran ve işgal eden emperyal batı ordularına karşı büyük bir dayanışma içine girerek, bağımsız ulus devletlerini kurabilme şansını elde etmişlerdir.

- **Atatürk, Türk ulusunun öncüsü olarak, önceliği ulusal kurtuluş savaşına vermiştir.**

Zafer elde edildikten sonra cumhuriyetin ilanı ile birlikte 2. dönem olan **cumhuriyetin kuruluş yılları** başlamış ve bu dönem 1930 yılına dek sürmüştür. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışı ile başlayan yeni devletin kuruluşu, on yıllık zaman dilimi içinde tamamlanmıştır. Böylece; devletin kurucusu "**Kurcu Baba**" **Atatürk**, tarihsel süreç içinde ortaya çıkardıkları Türkiye Cumhuriyeti devleti modelini geleceğe dönük bir biçimde kurumlaştırmak istemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dünyanın jeopolitik merkezinde kurulmasından sonra, devletin kurucu önderi olarak Mustafa Kemal, bu siyasal yapılanmanın gelecekte de var olabilmesi ve her türlü tarihsel ya da siyasal değişikliğe karşı varlığını sürdürerek **ilelebet payidar kalabilmesi için**, ciddi bir çalışma içine girmiştir. Bu doğrultuda yaşamının son dönemi olan 1930'lu yılları okumaya, araştırma yapmaya ve belirli konuların uzmanları ile ortak çalışmalar yürüterek, **geleceğe dönük kurumlaşmanın** adımlarını atmaya çabanı göstermiştir. Bu yüzden, 1930'lu yıllar bir yönü ile Atatürk'ün, Çankaya köşküne çekilerek **İsmet İnönü aracılığı ile devleti yönettiği**, devlet yönetiminin detaylarını hükümete bıraktığı, kazanmış olduğu zamanı da okuma ve araştırma çalışmaları ya da çeşitli toplantı ve görüşmeler yolu ile devlet yapısının geleceğe dönük kurumlaştırılmasına ayırdığı bir dönem olmuştur.

Atatürk'ün 20 yıllık önderlik döneminin bu son aşamasına, bu yüzden **Cumhuriyetin kurumlaştırılması** aşaması olarak bakılabilir. Mustafa Kemal, Ulusal Kurtuluş Savaşını kazanıp devleti kurduktan sonra, günlük ayrıntılar ile boğuşmayı hükümete bırakarak, kendisi geleceğe dönük kurumlaşma yönünde çalışmıştır.

Atatürk, Bizans ve Osmanlı gibi iki merkezi imparatorluğun başkenti olarak tarihte iki büyük çöküntü yaşayan İstanbul'a karşı, Ankara'da yeni bir devlet kurarken, **önceliği hukuka ve kültüre** vermiştir. Henüz Ankara Üniversitesi kurulmadan, hem Ankara Hukuk Fakültesini hem de Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesini yeni devletin başkentinde çeşitli uzmanların katkılarıyla açmıştır. Böylece; yeni kurulan devlete hem hukuksal dayanak, hem de bilimsel bir taban oluşturabilmenin arayışı içinde olmuştur. Bu 2 fakültede yetiştirilen genç Cumhuriyet kuşaklarıyla yeni kurulan devlet yapılanmasının ülke düzeyinde kadrolaşması sağlanırken, bu fakültelerin eğitim kadrolarıyla zaman zaman Atatürk bir araya gelerek, **en gerçek yol gösterici olan bilimin ışığında** Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini aramağa yönelmiştir. Bu arada, çeşitli sınavlar sonucunda seçilen gençlerin bir bölümü Batının ileri ülkelerine gönderilmiş ve oralarda devlet bursları ile yetişen bu gençler de zaman içinde eğitim ve kültür kadrosuna katılmışlardır.

İşte bu doğrultuda önce **Halkevleri** daha sonra da **Köy Enstitüleri** kurularak, Misakı Milli sınırları içindeki ülke toprakları, az zamanda ortaçağ karanlığından, çağdaş uygarlığın aydınlığına yönlendirilmeğe çalışılmışlardır. Kurucu önderin verdiği **Cumhuriyetin 10. Yıl Söylevi**, böylesine bir projenin zaferinin bütün dünyaya açıklandığı bir belgedir. 1930'lu yıllar, Cumhuriyet yönetiminin devletin dışında örgütlediği 4 büyük organizasyonun biçimlendiği yıllardır.

Devleti kuran Atatürk'ün partisi, bir "halk partisi" olarak cumhuriyetin temel ilkeleri doğrultusunda bu yıllarda yapılan kongreler aracılığı ile ve yeni kabul edilen programlar üzerinden, geleceğe dönük belirli bir çizgide kurumlaştırılmağa çalışılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü nedeniyle içine girilmiş olan devletsizlik döneminde toplanan halk kongreleriyle oluşturulan Halk Partisi, yeni devleti halk adına ve halkçılık çizgisi doğrultmaya yönetmiştir. Partinin kurucusu ve ilk genel başkanı olan

Atatürk de ilk anayasanın özünü oluşturacak yeni devletin anayasa taslağını olan “**Halkçılık Beyannamesi**” adı altında kendi el yazısı ile hazırladığı bir metin olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığına vermiştir. Kurulmakta olan Türkiye Cumhuriyeti, bir ulus devlet olarak yapılanırken, özünde halkçılık esasına dayandırılmıştır. 7 yy sürmüş bir imparatorluk coğrafyasından kopup gelen eski Osmanlı ahalisinin hemen bir ulus devletin çatısı altında uluslaştırılması mümkün olamayacağı iyi bilindiği için, dışa karşı ilan edilen ulus devletin içe dönük anayasal yapılanmasında ulusçuluk yerine **halkçılık ilkesi** benimsenmiştir. Bu doğrultuda belirlenen **Cumhuriyetin 6 İlkesi** içinde hem Ulusçuluk hem de Halkçılık ilkeleri birlikte yer alarak, yeni devletin dışa ve içe dönük yapılanmasında ortak bir dayanak sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti dışa dönük bir biçimde ulus devlet olarak tarih sahnesine çıkarken, devletin kurucu önderinin ilk anayasa taslağını Ulusçuluk Bildirisi olarak değil, Halkçılık Programı biçiminde Meclise sunması; katı bir ulusçu anlayış yerine **halkçı bir ulusçuluğu** gündeme getirmiştir.

Böylece; yeni devletin halkçılık özüne dayanan bir ulus devlet olmasının önünü açılmıştır.

Atatürk’ün el yazısı ile sunduğu **Halkçılık Programı**, saltanat ve hilafetin kaldırılmasından sonra, Misakı milli sınırları içinde yaşamını sürdürmekte olan Anadolu ve Rumeli halkının yerel yönetimler aracılığı ile kendi kendini yönetmesini, merkezi devlete bağlı bir doğrultuda gündeme getirmiştir. Bu programa göre; halk toplulukları vilayetler ve nahiyeler çatısı altında bir araya gelecek ve merkeze bağlı umumi müfettişlerin denetimi aracılığı ile ulusal ve üniter bir siyasal yapılanma içinde halkçı bir siyasal yönetim oluşturulacaktı.

Devletin kuruluş aşamasında, kurucu önder tarafından gündeme getirilen Halkçılık Programı, rejimin halkçı bir yöne doğru gitmesinin önünü açmıştır. İmparatorluk sonrası dönemde bir **Ulusal Kurtuluş Savaşı vererek ve kazanarak** yaşama hakkını yeniden elde eden Anadolu ve Rumeli halkı, bir ulus devletin çatısı altında bir araya gelirken, halkçı bir anlayış öne çıkmıştır. İlerleyen yıllarda, halkçılık anlayışı, Halkevleri gibi bir toplumsal örgütlenmeyi de ortaya koymuştur. İşte Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Halkçılık programının, devletin kuruluşu tamamlandıktan sonra 3. aşamada siyasal rejim geleceğe dönük kurumlaştırılırken, Halkevleri gibi yaygın bir kitle eğitim ve kültür kuruluşunun oluşumunu öne çıkardığı görülmektedir.

Halkçılık programı ile halkçı bir ulus devlet kuran **Kuvayı Milliye yönetimi**, son aşamada halk kitleleri ile halkçı devletin kaynaşmasını sağlayabilecek bir halk örgütlenmesi olarak **Halkevlerine** yönelmiştir. 1930 başlarında rejimin geleceğe dönük kurumlaştırılmasında Cumhuriyet yönetimi yeniden halka kucak açarak halk kitleleriyle bütünleşebilmenin çabası içine girmiştir. Kurucu önder Atatürk, bu halk yuvalarının açılışı olan 19 Şubat 1932’de “Halkevleri ile vatandaşa kucak açılması sayesinde ülke düzeyinde önemli bir toplumsal ve kültürel devrim yapılmıştır” diyerek, Cumhuriyet rejiminin halk tabanına yönelen köklü devrimci girişiminin müjdesini vurgulamıştır.

Çankaya köşkünde, 5 bin kadar kitap bulunduran bir kütüphane kuran Atatürk; dünya tarihini, coğrafyasını, kültürünü inceleyerek kurumlaşmayı sağlam temellere bağlamış, yurtdışından gelen yabancı bilim adamları, tarihçiler, yazarlar, edebiyatçılar ve yurtdışında eğitim gören genç Türkleri sofrasına davet ederek, onlarla saatlerce bazen sabahlara dek konuşarak ve tartışarak yeni Türkiye’nin yollarını belirlemeğe çalışmıştır. Bu doğrultuda, önce bazı bilimsel toplantılar ve seminerler

düzenlenmiş, daha sonraki aşamada da Tarih ve Dil kongreleri toplanarak, **Türk Tarih Kurumu** ile **Türk Dil Kurumlarının** örgütlenmesine giden yol açılmıştır. Bir ulusun oluşumunda dilin önemini, bir devletin kuruluşunda tarihin vazgeçilmezliğini iyi bilen Atatürk; kendi kurduğu devletin bürokrasisinin dışında bu iki kurumu, toplumsal örgütlenme modeli çerçevesinde bağımsız ve özgür kuruluşlar olarak oluşturmuştur. Bu kurumların yapacağı bilimsel ve kültürel çalışmalarını yaygınlık anlamında halk kitlelerine ulaştırmak için, kitlesel bir örgütlenme olarak da Halkevlerinin kurulması aynı dönemde gerçekleşmiştir.

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu bilimsel çalışmalar yapacak, Türk kültürüne ve toplumsal yaşama bilimsel katkılar getirecek ve bu kurumların ortaya koyduğu bilimsel ve kültürel ürünler de, Halkevleri gibi yaygın bir kitle örgütlenme aracılığı ile Türk ulusunun halk tabanına ulaştırılması hedeflenmiştir. Böylece; Halkçılık Programı ile yola çıkan cumhuriyet yönetimi, 3. aşama olan kurumsallaşma döneminde yine halka dönerek, halk kitlelerine ulaşabilmek amacıyla yaygın bir kitle eğitim ve kültür kurumu olarak **Halkevlerini** kurmuştur. **Halkçılık programı** sayesinde kurulmuş olan halk devleti geleceğe dönük kurumsallaşırken, halkla iç içe ve halkla birlikte bir yöntemi benimsemiştir. Bu bağlamda; **Halkçılık Programı**, geleceğe dönük halkçı çizgiyi kimlik olarak öne çıkarmış, **Halkevleri** yapılanması ise bu çıkışın tabana dönük örgütlenmesi olarak devreye sokulmuştur.

Bir avuç insandan oluşan **devrimci kadro**, Cumhuriyet Devrimini kurucu önderin liderliğinde gerçekleştirirken, giderek halktan uzaklaşma gibi bir olumsuz siyasal süreç ile karşı karşıya kalıyordu. Bu durumun farkında olan Atatürk, devletin merkezdeki örgütlenmesini tamamladıktan sonra sık sık değişik yörelere gidiyor ve halkın arasına karışarak, bir halk egemenliği rejimi olarak kurduğu cumhuriyet yönetimi halk ile bütünleştirmeye özen göstermiştir. Başkentteki devlet bürokrasisinin merkeze kapanıp kalmasının önlenmesi, Atatürk'ün yurt gezilerinin ötesinde, yaygın bir kitlesel örgütlenme modeli olarak seksen yıl önce Halkevleri cumhuriyet yönetiminin halk kitleleriyle bütünleşebilmesi için kurulmuştur. O dönemin koşullarında tek parti yönetimi devam ettiği için Halkevleri, devleti kuran Halk partisinin genel merkezine bağlı bir büro olarak başkent Ankara'da açılmış, ilerleyen yıllarda yurdun 14 bölgesinde şubelerle örgütlenerek, bütün Türkiye'de vatandaşa kucak açılmaya çalışılmıştır. İlk açılan 14 Halkevinden biri olan **Aydın Halkevi başkanı Adnan Menderes** de yaptığı konuşmada, Halkevlerinin yurt düzeyinde açılmasıyla, Cumhuriyet yönetiminin önemli bir devrimci atılımı gerçekleştirdiğini dile getirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğe dönük kurumsallaşması aşamasında, Halkevleri gibi bir halkçı örgütün cumhuriyet yönetimi açısından gündeme getirilmesinin arkasında, kimi ciddi siyasal sorunlar vardır. Otuzlu yıllarda yeni bir dünya savaşına doğru gidilirken, merkezi coğrafyada siyasal baskılar artmış, bir yandan **Sovyetler Birliği** öbür yandan da Almanya ve İtalya yeni sahip oldukları faşist yönetimlerle merkezi coğrafyayı tehdit etmeye başlamışlardır. İmparatorluk sonrasında yeni kurulmuş olan cumhuriyet devletini de yıkmak ya da parçalamak üzere özellikle ülkenin doğu bölgelerinde kimi isyan ya da kalkışma hareketleri desteklenmiştir. **Sevr haritası** doğrultusunda ülkenin doğu bölgelerinde üç ayrı etnik devlet kurulmasını, emperyal hegemonya planları doğrultusunda gündeme getiren Batılı büyük devletler, Türkiye'yi bölmeye yönelik **18 ayaklanma girişimini** öne çıkarmışlardır. Almanya ve İtalya üzerinden merkezi coğrafyaya getirilmek istenen aşırı milliyetçi akımların Türkiye'yi, Sovyetler Birliği ile karşı karşıya getirmesi yüzünden, her türlü alt kimlikçiliği bir yana bırakacak ve

emperyal güçlerin etnik sorunları kaşimasını önleyecek yeni bir halkçı açılım Halkevlerinin kuruluşu ile gündeme gelmesini gerektirmiştir.

Eski imparatorluktan kalan yurt parçası, ulus devlet çatısı altında bir araya getirilerek, bir üst kimliğin oluşumu ile ülke nüfusunun halkçı ve ulusçu bir çizgide entegrasyonu hedeflenmiş, ancak gündeme gelen siyasal tehditler, dıştan güdümlü ayaklanmalar ve etnik sorunların aşılabilmesi amacıyla, yeni bir halkçılık açılımı Halkevleri üzerinden ülke düzeyinde gerçekleştirilmek istenmiştir.

Halkçı ulus devletin kendi nüfusu ile kaynaşabilmesi için, halkçılığın daha da güçlendirilmesi gerekiyordu. Devleti kuran parti bir halk partisi olmasına karşın, tek parti yönetiminin bürokratikleşme tehlikesi ile karşılaşınca, halk kitleleriyle Halk Partisi arasına bir uçurum girmiş, halkın yönetimi olması gereken cumhuriyet rejimi merkezde yuvalanmış olan bir avuç bürokrat ve burjuva kesimin elinde tutuculaşmıştır. Atatürk, sonra yurt gezilerinde halkla doğrudan teması sıklaştırdıkça, bu kopukluğu yerinde saptamış ve Halkevleri gibi yaygın bir kitle örgütlenmesinin gerekliliğini görerek bu kuruluşun açılışına ön ayak olmuştur. Böylece; hem halk partisinin halktan kopmasının önüne geçilmiş, hem de partiye bağlı bürolar biçiminde örgütlenen Halkevleri sayesinde, geleceğin yönetici ve eğitici kuşakları yurt düzeyinde bu yaygın örgütlenmenin sağladığı halkla temas ortamından yararlanılarak yetiştirilmeğe çalışılmıştır.

Daha sonraki aşamalarda hem parti hem de devlet yöneticilerinin Halkevlerinden yetiştiği görülmüş ve böylece bu yaygın kitle örgütü yönetimde belirli bir azınlığın yuvalanmasını önleyerek halkın gerçek temsilcilerinin ülke ve parti yönetimine gelmelerinin Halkevleri aracılığı ile kazandırıldığı görülmüştür. Halkevleri bu açıdan, bir halk yönetimi olan cumhuriyet rejiminin kitle tabanından kopmasını önleyerek sonraki aşamada demokrasiye geçilmesinin önünü açmıştır. Halkevleri için, bir anlamda devletin tepesi ile toplumun tabanını birleştiren, bu iki merkez arasında tabandan tavana ya da tavandan tabana yönelen bir iletişim ağının oluşturulmasına katkı sağladığı söylenebilir. İletişimin son derece sınırlı olduğu o dönemin koşullarında Halkevlerinin böylesine yaygın bir kitlesel iletişimin örgütü olarak, devlet kuran partiye paralel bir örgütlenme içine girmesi, Cumhuriyet rejiminin demokratikleşmesinde önemli katkılar sağlamıştır.

Halkevleri şubeleri ve bunlara bağlı olarak oluşturulan **Halk odaları** kısa zamanda yurt düzeyinde örgütlenmiş, il ve ilçelerde 500, köylerde ise 5000 dolayında şube açılarak o dönemin koşullarında köye ve köylüye giden halkın ayağına dek götürülen bir eğitim ve kültür seferberliğinin halk okulları olmuştur.

- ***Her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Halkevi ya da Halkodası çatısı altına girerken, her türlü etnik ve dinsel kimliğini vestiyerde bırakıyor***
- Ve o halkçı çatı altında dünya kültürü ile ya da evrensel bilimin ürünleri ile tanışarak, ortaçağdan çağdaş uygarlığa yönelen bir kültürel atılımın içinde kendisini buluyordu.

Halkevleri, her vatandaşın eşit yurttaş olarak yer alacağı, ülke kültürünü paylaşabileceği ya da katkıda bulunabileceği aktif bir yaratıcılık ortamını Anadolu ve Rumeli insanına sunmuştur. Bu açıdan, Halkevleri için bir toplumsal ya da ülkesel entegrasyon örgütü olarak da kabul edilebilir. Çünkü Halkevleri çatısı altında yapılan bütün sosyal ya da kültürel çalışmalar insanları ayırıştırıcı bir çizgide

değil aksine, çağdaş kültür ve bilimin eserleri ya da verileri doğrultusunda bir kaynaşma ve paylaşmanın önün açılmasına çalışılıyordu. Böylece 10 yılda 15 milyon genç yaratmak gibi kutsal bir hedef doğrultusunda, cumhuriyetin getirdiği çağdaş uygarlık ışığının aydınlığında her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının geçmişten gelen ortaçağ uykusundan uyanmasına çalışılmıştır. Halkevleri böylesine bir toplumsal seferberliğin kitlesel örgütü olarak öne çıkmıştır. Doğu Anadolu insanı, ilk kez Batı edebiyatının klasiklerini Halk odalarında ya da halk kitaplıklarında görmüş, Halkevleri çatısı altında düzenlenen konserler ya da gösteriler aracılığı ile de çağdaş kültür ve müziğin değişik ürünleri halk kitlelerine tanıtılmıştır. Cumhuriyet devrimi çağdaş uygarlığı Türkiye'ye getirirken, Halkevleri bu uygarlık ürünlerinin halk kitlelerine sunulduğu birer kültür istasyonu gibi çalışarak az zamanda hızlı bir toplumsal ve kültürel kalkınmanın merkezleri olmuştur.

İki Dünya savaşı arası bir dönemde tek parti yönetimine bağlı olarak oluşturulan Halkevleri örgütlenmesi, demokrasiye geçilirken ve demokrasinin ilk başlarında yoğun çalışmalarını sürdürmüş ama ilginç bir rastlantı olarak açılışında **Aydın Halkevi başkanı olan Adnan Menderes'in** başbakanlığı döneminde kapatılmıştır. Devleti kuran partinin mal varlığına yeni iktidar el koyarken, partiye bağlı bürolar olarak örgütlenmiş olan Halkevlerinin yurt düzeyindeki bütün binalarına ve mal varlığına da el konulmuştur.

Eski Halkevi binaları kaymakamlık ya da belediye merkezlerine dönüştürülürken, köylerdeki halkodalarına da el konulmuş, kütüphaneler kapatılmış ve Halkevleri aracılığı bütün ülke düzeyinde halkın okuma seferberliği için dağıtılmış olan milyonlarca kitap ve basılı yayın çöplüklere atılarak, **Fahrenheit 91 adlı filmde kitap yakma sahnelerinde görülen kültürel vandalizmin** bir başka benzeri, tam anlamıyla Türkiye'de hem de demokrasi (!) döneminde yaşanmıştır. Bir anlamda cumhuriyet karşıtlığının birikimi olarak da kabul edilebilecek böylesine bir yok edilme girişimini Halkevleri hiçbir zaman hak etmemiştir. Yurt düzeyinde çok köklü bir örgütlenme olarak **Halkevlerinin batı emperyalizminin baskılarıyla kapatılmasının** daha sonraki aşamalarda son derece büyük olumsuz etkileri yaşanmıştır.

Az zamanda genç cumhuriyet nesilleri bu kitlesel yaygın eğitim ve kültür kurumunun çatısı altında yetiştirilmek istenirken, köye ve köylüye çağdaş uygarlığın aydınlatıcı ışığı kitaplar ve kültürel çalışmalar ya da halkı yetiştirecek kurslar üzerinden götürülerek, batının gelişmiş ülkeleriyle Türkiye arasındaki kültürel ve bilimsel uçurum kapatılmağa çalışılırken, tümüyle tersi bir yönde Halkevlerinin demokrasi döneminin ilk iktidarı tarafından kapatılmasıyla, **Türkiye yeniden ortaçağ karanlığına mahkûm edilerek, cumhuriyetin kültür devrimi engellenmiştir.** Benzeri bir kapatılma süreci aynı iktidar tarafından Köy Enstitüleri için de gündeme getirilmiş ve her iki yaygın eğitim kuruluşunun kapatılmasıyla birlikte, Atatürk'ün memleketin efendisi ilan ettiği köylü ve kırsal kesim insanı, yeniden çağdaşlaşma sürecinin dışına çıkarılmıştır.

27 Mayıs döneminde eski Halkevciler, Köy Enstitüsü mezunları ve Atatürk'ün eğitim kültür kadrosu bir araya gelerek bu kez bağımsız dernek statüsünde önce Türk Kültür Derneklerini kurmuşlar ve daha sonra bu kuruluş ilk kongresinde Halkevleri adını alarak yeniden yurt düzeyinde örgütlenmiştir. Ne var ki, ikinci dönemde devlet desteğinden yoksun kalarak halka dönük eğitim ve kültür çalışmaları yürüten Halkevleri gene de her türlü olumsuz koşula karşın başarılı olmuş, geçmişten gelen Köy Enstitüleri ve Halkevcü kuşakların öncülüğünde, 20. yy'ın ikinci yarısında yarım kalan çağdaşlaşma

devrimi doğrultusunda sosyal ve kültürel mücadelesini sürdürmüştür. Soğuk savaş döneminde sürekli olarak batı destekli merkez sağ iktidarlar işbaşına geldiği için, bu siyasal kadroların Halkevlerine bakışı olumsuz olmuş ve geçmişten gelen büyük birikimin desteğine eski kadroların yoğun çabalarına karşın, maddi sorunları aşamayan Halkevleri yeni dönemde kendisinden beklenen eğitim ve kültür çalışmalarını tam anlamıyla yapamaz bir konuma sürüklenmiştir.

Bu yaygın örgüt ikinci döneminde yurt düzeyinde üç yüzün üzerinde şube açınca, ister istemez siyasal merkezlerin ilgisini çekmiş ve soğuk savaşın son dönemlerinde merkezi coğrafyaya yönelik olarak gelişen kutuplar arası siyasal çekişmelerin tam ortasında kalmıştır. Kuzeydeki büyük sosyalist yapı Türkiye'yi halk kitleleri üzerinden etkilemeğe çalışırken, Batı ülkeleri Türkiye'nin karşı kutba kaymaması için silahlı eylemleri kışkırtmışlardır. Türkiye'yi askeri dönemlere sürükleyen bu gibi çatışmalar ortamında, yeni Halkevleri eskisi gibi eğitim ve kültür ağırlıklı bir kuruluş olarak ayakta kalamamış ve ülkedeki siyasal gelişmelerin etkisi altına girerek tüzüğünde olmayan çizgilerde çalışmalar yapmağa doğru yönlendirilmiştir.

Türkiye'de gerçekleşen cumhuriyet devriminin eğitim ve kültür merkezleri olarak açılan Halkevlerinin, sonraki aşamalarda siyasal çekişmelere konu olması, önce kapatılıp sonra yeniden açılması, kuşaklar değişiminin istikrarlı bir çizgide yeni bir Halkevcilik yapılanmasını ortaya çıkaramaması bu halk örgütünün gerçek kimliğinde çalışmalar yapmasını engellemiştir. Son askeri dönemde ülkedeki bütün demokratik kuruluşlar ile beraber Halkevlerinin de kapatılması yeni oluşturulmağa çalışılan bu yaygın eğitim ve kültür kurumunun ortadan kaldırılmasında ikinci durak olmuştur. Askeri dönemde öbür demokratik kuruluşlar gibi yargılanarak beraat eden Halkevleri, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı yılda, tam küreselleşme döneminin başladığı aşamada 3. kez mahkeme kararıyla açılmıştır.

İkinci dönem Halkevciler kuşağın öncülüğünde üçüncü kez açılan Halkevleri geçmişte kalan askeri dönem ile boğuşmağa hazırlanırken, küreselleşme döneminin öne çıkması, bütün kitle örgütlerinde olduğu gibi bu kuruluşun da gündemini değiştirmiş ve yeni dönemde çok farklı bir Halkevcilik anlayışı, bu yaygın eğitim amaçlı kitle örgütünün gündemini belirlemiştir. Halkevleri adını, halkın muhalefet evleri ne dönüştüren yeni Halkevcilik anlayışı, Halkevlerinin geleneksel yaygın eğitim ve kültür çalışmaları amaçlı çalışma düzenini geride bırakarak, diğer yaygın kitle örgütleriyle işbirliğine dayanan yoğun siyaset ağırlıklı bir toplumsal muhalefet uygulamasına yönelerek ses getirmeğe başlamıştır. Sosyal aktivist bir anlayış çerçevesinde gelişen yeni Halkevcilik anlayışı örgüte dinamizm kazandırırken, bütünüyle geçmişten gelen birikimin ve geleneksel Halkevciliğin terk edilmesi kamuoyunda tartışmalar yaratmıştır.

Sekseninci yıldönümünde Halkevleri gene de cumhuriyet döneminin en önemli simgelerinden birisi konumundadır. Cumhuriyeti kuran iradenin Türkiye'de bir halk yönetimini cumhuriyetten demokrasiye yönelen bir süreç içinde gerçekleştirebilmek, cumhuriyeti demokrasi ile tamamlayabilmek doğrultusunda atmış olduğu önemli adımlardan birisi olan Halkevlerinin, Türkiye gerçeğinin bir örgütü olarak günümüzde gene eskisi gibi ağırlık kazanması ve toplumsal yaşamda kültürel etkinlik sağlamanın toplumsal kalkınma açısından büyük yararlar getireceği açıktır. Ne var ki, siyasal partilerin ya da siyasal merkezlerin kitlesel destek arayışı eğitim ve kültür çalışmalarını her dönemde ikinci planda bıraktığı için, bu doğrultuda beklenen çalışmalar tam olarak

gerçekleştirilememektedir. Türkiye cumhuriyeti ile halk kitlelerinin bütünüyle kaynaşabilmesi, etnik ve dinsel sorunların geride bırakılması, ülkesel entegrasyonun istendiği gibi bir bütünleşme sağlayabilmesi, emperyal güçlerin Türkiye'yi istedikleri gibi etkilemeğe çalışmalarına karşı, Ulusal Kurtuluş Savaşı günlerinde olduğu gibi antiemperyalist bir toplumsal dayanışma ve savaşımın (mücadelenin) yürütülmesinde Halkevlerinin gene eskisi gibi daha etkili olacağı günleri hayal etmek, eski Halkevçilerin gelecekte görmek istediği bir umuttur. Bu çerçevede 3. dönem Halkevçilerin, geçmişten gelen birikimi temsil eden 2. kuşak Halkevçiler ile bir araya gelerek daha etkili ve doğru halkçı arayışlara yönelmeleri beklenen bir durumdur. Atatürk'ün istediği çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmemiz, halka yönelen halkçı çalışmaların artırılmasıyla olanaklı olacaktır. Bu doğrultuda Halkevleri kendisinden beklenen çalışmaları gündeme getirmek durumundadır.

Not 1) Daha geniş bilgi için bakınız: Anıl ÇEÇEN, Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri, Cumhuriyet kitapları, 2000, İstanbul.

NOT 2) Üçüncü kuşak Halkevçilerin, yakından tanımadıkları, yarım yüzyıldır antiemperyalist ve Atatürkçü çizgide mücadele eden bir ikinci kuşak Halkevci ile ilgili olarak, basında düzenlenen haksız bir komploda destekçi olarak yer almaları ve tümüyle gerçek dışı biçimde kamuoyuna yansıtılan söylenmemiş sözlerle dayanarak, olumsuz değerlendirme yapmaları da kuşaklar arası kopukluğun olumsuz bir göstergesi olarak gündeme gelmiştir. Böylesine kopuklukların giderilebilmesi için üçüncü kuşak Halkevçilerin biraz okumaları, Halkevlerinin seksen yıllık tarihini iyi öğrenmeleri, kimin kim olduğunu bilerek değerlendirme yapmaları gerekmektedir. İnternet üzerinden üflenmiş kirli bilgilere teslim olmamak ve emperyal siyasal çizgilerde kamuoyu oluşturmak için düzenlenen basın ve medya komplolarına siyasal amaçlı bir biçimde, alet olmamak için tarihi ve gelişmeleri bilimsel kaynaklardan okumak ve öğrenmek durumundayız. Unutmayalım, Halkevleri ve Halkodaları vatandaşı okutmak ve herkese okuma ve öğrenme şansı getirmek ve halkı aydınlatmak amacıyla kurulmuşlardır. Günümüzün üçüncü Halkevci kuşağı da, emperyal amaçlı yönlendirilen internete ya da Hollywood merkezli televizyon kanallarına teslim olmadan, gerçekleri iyi bilebilmek için okuyarak topluma önderlik yapmak durumundadır. **Etkili Halkevçilik** ancak okuyarak ve bilerek yapılabilecektir. Atatürk'ün kendi kitaplığında beş bine yakın kitap okuyarak bu devleti kurduğunu her zaman hatırlamak durumundayız.

Hiçbir zaman unutmayalım ki, O'nun söylediği gibi;

- **Cumhuriyetin temeli kültürdür ve yaşamda en gerçek yol gösterici bilimdir.**

Prof. Dr. Anıl ÇEÇEN
(Halkevleri Genel Yönetim Kurulu Eski Başkanı)